

L'amic

Franz Kafka (1883-1924) va veure poques de les seves obres publicades. La majoria dels títols que va escriure els va publicar de manera pòstuma el seu amic Max Brod, que va incloure fins i tot fragments d'obres incompletes i que no va fer cas dels desitjos de l'escriptor, que va demanar que es destruís tot un cop fos mort.

Reportatge

Kafka: centenari del debut

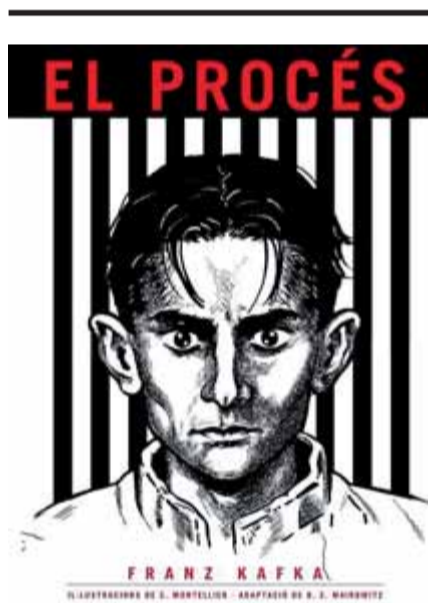
Fa tot just cent anys que Franz Kafka, un dels autors més influents en la literatura del segle XX, va publicar els seus primers relats: 'Contemplació' i 'El fogoner'

L'any 1913 va ser excepcional. Stravinsky va estrenar *La consagració de la primavera*, Freud va publicar *Tòtem i tabú*, Chaplin va rodar el seu primer film, Marcel Proust va publicar el primer volum d'*A la recerca del temps perdut* i Franz Kafka va publicar els seus primers relats: *Contemplació*, *El judici* i *El fogoner*. Una dècada més tard, el 1924, Carles Riba, demostrant una gran intuïció, va publicar a la revista *La mà trencada* una traducció de la narració *Un fratricidi* –que acaba de reeditar edicions Cal·lígraf–. Kafka havia mort no feia ni mig any, desconegut per tothom, i encara cap text seu no havia estat traduït a una altra llengua, a excepció del txec. El temps ha demostrat que Kafka és un dels autors més influents de la literatura del segle XX. L'adjectiu *kafkià* s'usa en més d'un centenar de llengües i sempre fa referència a l'absurditat i inhumanitat de les situacions contemporànies.

La personalitat de Kafka és enigmàtica. Fill d'una família jueva benestant, va ser un home solitari, introvertit, sobri, concentrat en la seva vida i en el seu art. Sentia un temor reverencial cap a la seva família i un desig intens de solitud. Era un solter fràgil i llibresc, un home fascinat per la por: la por a ser agafat, la por als altres, la por al seu pare. Era considerat un bon treballador, estimava la ciutat de Praga, coneixia tots els seus racons. Tenia grans amics, com Max Brod o Gustav Janouch, per bé que defugia el compromís amb les dones. Tossut, lúcida, i molt autocrític, va crear una poètica nova capaç d'expressar el món opressiu i angoixant que amaguen les relacions familiars i socials.

La vida i la mort prematura

La infantesa de Kafka va transcórrer a Praga, la capital del regne de Bohèmia, sota el vell

En format còmic

El procés, un dels grans clàssics de Kafka, ha estat reinventat en novel·la gràfica. El relat mostra quan Joseph K. (detingut un bon matí sense cap motiu explicable) es defensa en un procés judicial desconcertant. En K. va passant d'una vista desorientadora a una altra, desesperant-se cada vegada més per demostrar la seva innocència davant uns càrrecs desconeguts. Retrat descarnat d'una burocràcia autoritària que trepitja la vida dels alienats ciutadans. *El procés* continua sent vigent, si bé el format còmic de 128 pàgines el fa més accessible a determinat públic. El guió és de David Zane Mairowitz i les il·lustracions, de Chantal Montellier. El publica Fanbooks (Edicions 62).

imperi austríac, en el qual les diverses comunitats –txeca, alemanya i jueva– conviuen amb tensions latents. Va estudiar dret a la Universitat de Praga i s'hi va doctorar. Després de treballar durant un any en una companyia d'assegurances italiana fent vuit hores i mitja al dia, va aconseguir ingressar en l'organisme estatal d'assegurances contra els accidents del treball. En aquesta nova feina, la jornada laboral s'acabava a les dues de la tarda. Les experiències amb l'administració van enfortir la seva consciència social i el seu pessimisme va créixer a causa de la burocràcia lenta i les injustícies que es cometien.

De salut sempre feble, a trenta-quatre anys li van diagnosticar tuberculosi. Patint sovint migranyes i insomni, va desconfiar de la medicina convencional i intentava combatre el dolor a través de cures naturals i amb un règim vegetarià. Aprofitava les vacances per reposar en sanatoris centreeuropeus, fins que al 1922, a trenta-nou anys, l'escriptor es prejubila. Va morir dos anys més tard a Berlín, en braços de l'única dona amb qui es va trobar a gust, una noia de dinou anys, Dora Dymant, que havia conegut un any abans.

Ara bé, des de 1912 i durant cinc anys havia mantingut un compromís amb Felice Bauer, però mai no va decidir-se a fer el pas cap al matrimoni. Més tard, va ser amant de Milena Jesenkà, la seva traductora al txec. A les cartes amb Milena, la por apareix una pàgina rere l'altra: "Tots dos estem casats, tu a Viena, jo amb la meua Por a Praga." Milena, però, el va conèixer bé, va ser ella qui va fer l'única necrològica important en la premsa de Praga quan Kafka mor. Deia: "El seu coneixement del món era excepcional i profund, i ell mateix era un món profund i ex-

cepcional...” El seu gran amic Max Brod també parlava d’ell en termes d’excel·lència: “Irradiava una força distinta a tota la gent que havia trobat abans. En presència seva, la realitat quotidiana es transformava, com si hom estigués veient les coses per primera vegada, sovint d’una manera molt trista, quasi destructiva.”

Estil límpid i laberíntic

Per a molts lectors, l’obra de Kafka suposa una baixada als inferns. I no tant perquè ens parli de l’angoixa, de la por i de la incertesa contemporànies, sinó perquè les va concretar en imatges torbadores: l’angoixa és convertir-se en un insecte, la por és no poder franquejar un mur insondable, la incertesa és les preguntes inacabables d’un jutge que ens aïlla i ens exclou de la comunitat.

És una escriptura peculiar i inquietant, molt atenta als detalls visuals. La seva prosa és oxigenant, allunyada de la prosa esteticista i decadent de la seva època. L’opacitat de les coses quotidianes es clarifica pel seu estil límpid i laberíntic. Hi ha una puresa lineal: els protagonistes sempre estan absorbits pel present, pel moment làbil i fugitiu en què viuen, però alhora hi mantenen un distanciament. Quant més sembla que participen del destí i del patiment dels altres, més s’exclouen del joc, com si s’ho miressin de lluny. Semblen ingràvids, com una mena de títelles que fan aflorar la fragilitat dels fonaments, aparentment sòlids, de les relacions humanes. Sovint l’articulació dels diàlegs no serveix per fer avançar l’argument, sinó per enfonsar-se en el desacord, la dissensió i la inseguretat. Sempre ens trobem en una superficialitat, ben bé a l’escorça del que passa, i d’una manera gairebé cristal·lina es percep el buit irracional al dessota.

El que esfereix sovint és la fredor i l’objectivitat amb què descriu uns fets que produeixen vertigen. Hi ha una paròdia de l’estil administratiu, com si fossin atestats, llargs paràgrafs aclaparadors. Hi ha fragments que captiven per la seva bellesa i singularitat: s’hi troba una dolcesa inaudita.

Els autors que més li agradaven eren Cervantes, Flaubert i Dickens, i sentia una gran afeció per August Strindberg. “Qualsevol cosa que no sigui literatura m’avorreix”, diu Kafka als *Diaris*. Tot el que pugui allunyar-lo de l’escriptura el fa patir: el matrimoni, la feina, el pare... Els seus diaris contenen declaracions esfereïdores sobre això: “El veritable infern és allà, a l’oficina, no hi ha cap altre infern per témer, mentre no pugui escapar de l’oficina, simplement estic perdut.” Se sent naturalment disposat a escriure, és un alliberament per ell, una autèntica resurrecció. Sovint aprofita les nits per escriure. Hi ha un anhel de puresa en la seva visió de l’art. Anota als *Diaris*: “L’escriptura com una forma d’oració.”

Debutar amb ‘El fogoner’

De les primeres obres publicades el 1913, voldríem destacar *El fogoner*. Tant el protagonista com la història en si són lluny del que ens acostumarà l’autor. Aquesta narració correspon al primer capítol d’*Amèrica*, i per bé que en la novel·la les coses es compliquen, aquest inici celebra la vida. No és un personatge turmentat com ho serien posteriorment Gregor Samsa o Josef K., que patiran càstigs físics duríssims i una angoixa vital constant, sinó un adolescent net de cor. El tema central és la compassió i l’estimació que sent el protagonista pel fogoner, un home que acaba de conèixer. És un relat ben lluny d’*El judici*, per exemple, publicat

aquell mateix any, un text brutal sobre l’autoritat paterna.

El protagonista d’*El fogoner*, Karl Rossmann, té alguna cosa primigènica, infantil, que el fa fascinant. La seva mirada meravellada frueix davant de la bellesa del món. Completament inserit en el present, absorbit en l’instant de la vivència, no es preocupa pel passat, fins oblidar-ho tot –el paraigua, la maleta, el barret–. No pensa en el futur immediat, no fa plans, no construeix la seva vida tal com fan els adults, tot i que el futur, als seus ulls, sembla que reveli un tresor de coses boniques. Com totes les persones lligades a la vida, té el do de transformar-se i de mudar. És un conte d’una gran fondària i bellesa. Kafka va dir a Janouch que Karl Rossmann és un parent llunyà de David Copperfield i Oliver Twist.

Proust i Kafka, pols oposats

Com Kafka, Proust també era jueu, també escrivia de nit, també era un solitari, tanmateix les dues produccions literàries es troben a les antípodes l’una de l’altra. Mentre que Proust viu a la França de la Belle Époque i descriu la decadència i acabament d’aquell món d’abans de la Gran Guerra, mira enrere per fer sobreviure un temps viscut, Kafka viu en la barreja ètnica centreeuropea i ja està més enllà, percep la inquietud latent del moment històric que viu i, com els animals abans del terratrèmol, pressent la catàstrofe. Amb ell la literatura deixa de ser descripció contemplativa, es produeix un curtcircuit en la història, i entrem de ple en la modernitat, en la literatura de l’angoixa i del terror.

Kafka en català

L’obra de ficció de Kafka és relativament breu i està tota traduïda al català. Tenim diverses traduccions de *La transformació* i *La metamorfosi*, fetes per Jordi Llovet, Heike van Lawick i Enric Sòria, Joan Fontcuberta o Carme Gala. La traducció d’*El castell* és de Lluís Solà, *El procés* el va traduir Gabriel Ferrater –amb un pròleg molt brillant–, i *Amèrica*, Joan Fontcuberta. Josep Murgades va traduir completes les *Narracions* i més tard també ho va fer Joan Fontcuberta. Una part dels *Diaris* estan traduïts per Francesca Martínez, i els *Aforismes de Zürau*, per Feliu Formosa, però no disposem de la interessant correspondència –les cartes a Felice, a Milena, a Max Brod...–, ni dels textos publicats en revistes o diaris. Cal celebrar que l’hivern passat Quaders Crema, de la mà d’Anna Casassas, va publicar un assaig molt interessant de Pietro Citati. No és pas un assaig acadèmic, sinó més aviat una meditació sobre l’obra de Kafka, que l’autor italià estima amb passió.

Malgrat la dificultat de la lectura, hi ha una maduresa i novetat en Kafka que fa que, en moments personals difícils, les seves pàgines ofereixin el consol i la calma de l’autenticitat. Kafka no emmascara les fonses inquietuds que ens travessen, la seva veu flueix precisa, continguda, conscient que allò a què es refereix roman indestructible: és la resistència del món a ser reduït només a literatura. Com diu un aforisme de Zürau: “No s’ha d’enganyar ningú, ni negar al món la seva victòria.” *

Una imatge del pont Carles, punt turístic de la ciutat de Praga, on va néixer Kafka
ARXIU

L’amant

Milena Jesenská va ser una escriptora, periodista i traductora txeca nascuda el 1896 a Praga que va morir el 1944 al camp de concentració de Ravensbrück, a Alemanya. Va mantenir una relació epistolar, i més enllà, amb Kafka.